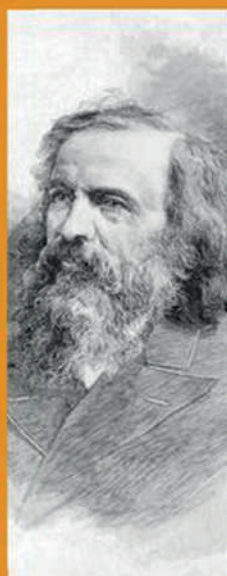

YANGI O'ZBEKISTON: INNOVATSIYA, FAN VA TA'LIM

CONFERENCES.UZ 2023

DAVRIYLIGI: 2018-2023

D.I. MENDELEEVNING
KIMYOVIY ELEMENTLAR
DAVRIY JADVALI

Актиниоды

Относительная
атомная масса
(атомный вес)

24 Cr Хром	25 Mn Марганец	26 Fe Железо	27 Co Кобальт	28 Ni Никель	29 Cu Медь	30 Zn Цинк	31 Ga Галлий	32 Ge Германий	33 As Мышьяк	34 Se Селен	35 Br Бром	36 Kr Криpton
42 Mo Молибден	43 Tc Технеций	44 Ru Рутений	45 Rh Родий	46 Pd Палладий	47 Ag Серебро	48 Cd Кадмий	49 In Индий	50 Sn Олово	51 Sb Сурьма	52 Te Телур	53 I Йод	54 Xe Ксенон
74 W Вольфрам	75 Re Рений	76 Os Осний	77 Ir Иридий	78 Pt Платина	79 Au Золото	80 Hg Ртуть	81 Tl Таллий	82 Pb Свинец	83 Bi Висмут	84 Po Полоний	85 At Астат	86 Rn Радон
106 Lr Лантан	107 Bh Борий	108 Hs Хассий	109 Mt Мейтнерий	110 Ds Дармштадтий	111 Rg Рентгеней	112 Cn Коперниций	113 Nh Нихоний	114 Fl Флеровий	115 Mc Мачковий	116 Lv Ливерморий	117 Ts Теннессей	118 Og Оганесон
60 Nd Неодим	61 Pm Прометий	62 Sm Самарий	63 Eu Европий	64 Gd Гадолиний	65 Tb Тербий	66 Dy Диспрозий	67 Ho Гольмий	68 Er Эрбий	69 Tm Туллий	70 Yb Иттербий	71 Lu Лютеций	72 Hf Гафний
92 U Уран	93 Np Нептуний	94 Pu Плутоний	95 Am Америций	96 Cm Кюрий	97 Bk Берклий	98 Cf Калифорний	99 Es Эйнштейний	100 Fm Фермий	101 Md Менделевий	102 No Нобелий	103 Lr Лавренций	104 Rf Рифмий

TOSHKENT SHAHAR, AMIR
TEMUR KO'CHASI, PR. 1, 2-UY.

+998 97 420 88 81
+998 94 404 00 00

WWW.TAQIQOT.UZ
WWW.CONFERENCES.UZ

FEVRAL
№49

**ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН:
ИННОВАЦИЯ, ФАН
ВА ТАЪЛИМ
10-ҚИСМ**

**НОВЫЙ УЗБЕКИСТАН:
ИННОВАЦИИ, НАУКА
И ОБРАЗОВАНИЕ
ЧАСТЬ-10**

**NEW UZBEKISTAN:
INNOVATION, SCIENCE
AND EDUCATION
PART-10**

ТОШКЕНТ-2023

УУК 001 (062)
КБК 72я43

“Янги Ўзбекистон: Инновация, фан ва таълим” [Тошкент; 2023]

“Янги Ўзбекистон: Инновация, фан ва таълим” мавзусидаги республика 49-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 28 февраль 2023 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2023. - 26 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн даврий анжуманлар «Харакатлар стратегияси-дан – Тараққиёт стратегияси сари» тамойилига асосан ишлаб чиқилган етти устувор йўналишдан иборат 2022 – 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси мувофиқ:– илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий анжуманлари таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истикболдаги режалари тахтил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шоҳида Юсуповна «Тараққиёт стратегияси» маркази муҳаррири

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Ҳамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети Хорижий тиллар факультети ўқув ишлари бўйича декан ўринбосари

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Рахмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Проф. Хамидов Муҳаммадхон Ҳамидович «ТИИМСХ»

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шаҳрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҲАЛАРИДАГИ
ИННОВАЦИЯЛАР

1. Ergashev Asqar Jong'oboyevich YADRO TEXNOLOGIYA FANINI O'QITISHDA ELEKTRON O'QUV QO'LLANMALARINING O'RNI VA AHAMIYATI.....	7
2. Zaripova Dilnoza Anvarovna "SMART TA'LIM" VA UNING TA'LIMDA MUXIM JIHATLARI	9
3. Berdikulova Shokhista Abdullayevna COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING IN TEACHING ENGLISH.....	11
4. Fayziyeva Xolida Asadovna, Jamolitdinova Muharram Shavkat qizi "TERMODINAMIKA" BO'LIMINI O'QITISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.....	13
5. Vaisova Saboxat O'QISH DARSLARIDA QO'LLANILADIGAN METODLARNING O'QUVCHILAR KREATIV FIKRLASHIDAGI VAZIFASI.....	14
6. Қобилжон Валиев ИНГЛИЗ ТИЛИ ДАРСЛАРИДА АКАДЕМИК ЛИЦЕЙ ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ НУТҚИЙ КОМПЕТЕНЦИЯСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ДОЛЗАРБ ПЕДАГОГИК МУАММО СИФАТИДА.....	16
7. Hakimova Gulmira Shuxratjonovna TEXNOLOGIYA DARSLARDA GAZLAMA BILAN ISHLASH TASHKIL ETISH	18
8. Yusupova Zamira Zaripovna PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS OF CREATING A SMART ENVIRONMENT IN THE EDUCATIONAL PROCESS.....	20
9. Yusupova Zamira Zaripovna MA'RUZA MASHGULOTLARINI TASHKIL ETISHNING PSIXOLOGIK OMILLARI.....	22
10. Сабиров Сардор Жуманазарович БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИДА МОДЕЛЛАШТИРИШ КЎНИКМАСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ТОПШИРИҚЛАРНИ ЕЧИШДАГИ АСОСИЙ ОМИЛ СИФАТИДА.....	24

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҲЛАРИДАГИ ИННОВАЦИЯЛАР

YADRO TEXNOLOGIYA FANINI O'QITISHDA ELEKTRON O'QUV QO'LLANMALARINING O'RNI VA AHAMIYATI

Ergashev Asqar Jong'oboyevich

Samarqand Davlat tibbiyot universiteti

“Fizika, biofizika va tibbiy fizika” kafedrası assistenti

askarergashev@rambler.ru

Tel: 93 343 44 29

Annotatsiya: Yadro texnologiyalarisi fanini o'qitishda elektron o'quv qo'llanmalar va mabil ilova dasturi, multimediali elektron o'quv qo'llanma maksimal darajada tushunish va tushuntirilishga ega bo'lishida inson miyasi, ongiga nafaqat eshitish, balki ko'rish orqali yetib borishi, kompyuterda va telefonda mabil ilova dasturini tushuntirishidan foydalanish kerak. Tashkil qiluvchi matnlar hajmi chegaralangan bo'lishi kerak. Mobil ilova dasturi, multimediali elektron o'quv qo'llanma kunduzgi ta'lim oluvchilarning va mustaqil ishlari, masofadan o'qitish tizimini talabalarga yaxshi samara beradi.

Kalit so'zlar: Yadro texnologiya, multimedia, mobil ilova dastur, video va audio.

O'quv fanlari yoki ma'lum bir bo'lim yoki mavzular doirasidagi elektron qo'llanmalarining yaratilishi va amaliyotga joriy etilishi ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqishda muhim ahamiyatga ega. Yaratilayotgan elektron o'quv qo'llanma har tomonlama talabga javob beradigan hamda talaba uchun qiziqarli bo'lishi lozim. Elektron o'quv qo'llanma – kompyuter texnologiyasiga asoslangan o'quv uslubini qo'llashga, mustaqil ta'lim olishga hamda fanga oid o'quv materiallar, ilmiy ma'lumotlarning har tomonlama samarador o'zlashtirilishiga mo'ljallangan bo'lib, hozirda uning 4 ta avlodi mavjud:

1-avlod – o'quv materiallar faqat verbal (matn) shaklda;

2-avlod – o'quv materiallar verbal shaklda va ikki o'lchamli grafik shaklda;

3-avlod – multimedia (ko'p axborotli) qo'llanmalar, ya'ni ma'lumot uch o'lchamli grafik ko'rinishda, ovozli, video, animatsiya va qisman verbal shaklda;

4-avlod – taktil (his qilinuvchi, seziladigan) xususiyatli, o'quvchini “ekran olamida” stereo nusxasi tasvirlangan haqiqiy olamga kirishi va undagi obyektlarga nisbatan harakatlanish tasavvurini yaratadigan shaklda ifodalanadi. Elektron o'quv qo'llanma yuqori metodik va ilmiy darajada yaratiladi. U elektron ko'rinishda bo'lib, bunda ilmiy texnika rivoji va yuqori sifat mavjud. Ekranlashtirilgan o'quv adabiyotining bu janri mutloqo yangidir. Kitobni xuddi film tomosha qilgandek tushunish mumkin. Bu janrni yangilash ham oson, ham qulay bo'lib, qidirish tizimiga ega. U o'zida boy ma'lumotlar matnlar, rasm, ma'lumotnomalar, video joy olgan bo'lishi mumkin.

Multimedia – bu informatikaning dasturiy va texnikaviy vositalari yodamida axborotning an'anaviy va original turlari asosida o'quv materiallarini tinglovchilarga yetkazib yerishning mujassamlashgan holdagi ko'rinishidir. Multimediali elektron o'quv qo'llanma maksimal darajada tushunish va tushuntirilishga ega bo'lishi, inson miyasi, ongiga nafaqat eshitish, balki ko'rish orqali yetib borishi, kompyuter tushuntirishidan foydalanish kerak. Tashkil qiluvchi matnlar hajmi chegaralangan bo'lishi kerak. Multimediali elektron o'quv qo'llanma kunduzgi ta'lim oluvchilarning mustaqil ishlari, ayniqsa, masofadan o'qitish tizimi uchun zarur bo'lib, bu:

- o'qilayotgan materialni tushunish osonligi, bosma o'quv adabiyotdan ko'ra, material uzatish imkoniyatlari: induktiv yon berish, emotsional va o'zgarishli xotira harakatlari;

- ishni chiroyli va tartibli shakllantirish va o'qituvchi uni fayl va qog'ozga bosma holda keltirish imkoniyatlarini beradi;

- cheksiz malakaviy tushuntirishlarning taqdim etilishi, takrorlik;

- o'rganayotgan predmetini to'liq va mustaqil o'zlashtirish uchun elektron o'quv qo'llanma talaba uchun zarur.

Multimediali elektron o'quv qo'llanma murabbiy uchun qulay bo'lib, u:

- dars davomida ma'ruzalar matnini o'qimasdan balki, kompyuter yordamida o'quvchi va talabalarga yetkazish va mustaqil ishlarni vaqtida berish;

- uy vazifalarini tekshirishda turli hisoblash va tekshiruv ishlarida kompyuter va elektron o'quv qullanmaning qulayligi;

- vazifa va ma'ruzalar matnini mustaqil bajarish va o'zlashtirish uchun uydagi kompyuterga elektron pochta orqali yuborishi;

- talabalar bilan yakkama-yakka ishlash va ishlarni tekshirib turishi uchun qulaydir.

Multimedia hozirda juda tez rivojlanayotgan zamonaviy axborot texnologiyalaridan bo'lib, u quyidagi xususiyatlarga ega:

- an'anaviy axborot turlarini: matn, jadval, turli xil bezaklar hamda original axborot turlarini: nutq, musiqa, telekadrlar, videofilmlardan parchalar, lavhalar, animatsiya ko'rinishdagi axborotlarni o'z ichiga oladi;

- video va audio axborotlarni kompyuterda qayta ishlash va aks ettirish uchun markaziy protsessorning harakatchanligini, ma'lumotlarni uzatish shinasining o'tkazish qobiliyatini, tezkor va video xotira hajmini, katta hajmli tashqi xotirani, kompyuter kirish-chiqish kanallari bo'yicha almashuvi tezligini taxminan ikki baravar oshirish talab etiladi;

- “inson-kompyuter-inson” interaktiv muloqotining yangi darajasining ta'minlanishi, muloqot jarayonida foydalanuvchi ancha keng va har tomonlama axborotlarni olishi. Darslik va elektron trenajyor funksiyalarini bajaruvchi o'quv qo'llanma multimediya elektron o'quv resursining yadrosi bo'lib sanaladi. U bo'limlar bo'yicha modulli tuzilishga ega bo'lib, modullar (bo'limlar) orasidagi aloqa giper murojaatlar yordamida amalga oshiriladi. Bo'limlar va mavzular bo'yicha kirish «mundarija» uskunasi orqali amalga oshiriladi. U o'zida kursning barcha mavzularini ierarxik tuzilish tarzida jamlagan bo'ladi.

Har bir modul (bo'lim) da tasvir, jadval, grafikka ega bo'lgan gipermatn mavjud. Har bir dars dasturiy va uslubiy vositalar majmuaini o'zida jamlaydi. Bu vositalar darsni o'tkazishni ta'minlaydi.

Elektron o'quv adabiyotlarni ishlab chiqish uzoq muddatli va katta mablag'larni talab qiluvchi jarayondir. Shuning uchun elektron darsliklar yoki qo'llanmalarni yaratishning barcha bosqichlarini hamda har bir bosqichidagi qabul qilinishi mumkin bo'lgan yechimlarni oldindan belgilab olish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. K.Brindli, J.Karr. Elektron muhandisning daftarchasi. Ingliz tilidan tarjima. M. XXI nashriyot uyi. 2002.

2. P.Ismatullayev, Sh.Qodirova, G'.G'oziyev. “Elektr o'lchashlar va o'lchash asboblari”. Toshkent. “Sharq”. 2007.

3. A.A.Bokiyev, A.M.Denmuxammadiyev. “Elektrotexnika va elektronika asoslari”. Toshkent. 2018.

4. L.X.Turabova. “Fizik asboblari, ularning turlari va ishlash prinsipi” mavzusining elektron o'quv uslubiy majmuasini yaratish metodikasi. Magistrlik dissertatsiya ishi. Navoiy. 2022.

5. E.X.Bozorov. E.J.Ergashev. Oliy ta'lim muassaslarida “Rentgen diagnostikasi” mavzusini o'qitishda interfaol usullardan foydalanish uslublari. O'zMU xabarlar vestnik nuuz actanuuz Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон миллий университети илмий журнали тошкент – 2022 yil 68-71 betlar

6. E.X.Bozorov. E.J.Ergashev. Yadro texnologiya fanlarini o'qitishda innovatsiyalar: ijodiy jamoa metodi Mutafakkir illmiy jurnali 2-son ISSN:2181-3310 №1 2- may Toshkent 2022 y 159-164 betlar.

"SMART TA'LIM" VA UNING TA'LIMDA MUXIM JIHATLARI

Zaripova Dilnoza Anvarovna

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent

Axborot Texnologiyalari Universiteti,

p.f.f.d., (PhD)

+998 99 833 11 88

zaripovada85@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada, o'qituvchilar va talabalarning SMART- ta'limning zamonaviy ta'lim modeliga munosabatini o'rganish va tahlil qilingan. Hamda, maqolada SMART ta'limni joriy etish masalalariga e'tibor berilgan. SMART muhitining yuqori ahamiyati va ijobiy ta'sirini tan olish to'g'risida umuman olganda ta'limni rivojlantirish va boshqa tomondan, ta'lim jarayoniga SMART texnologiyalarini joriy etish masalasida ta'lim oluvchi va ta'lim beruvchilarning faol subyektiv pozitsiyasi yo'qligi to'g'risida keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim islohotlari, innovatsion o'qitish, faol ta'lim, tarmoq bumerang, elektron ta'lim, kompyuter yordamida o'qitish, aqlli texnologiyalar.

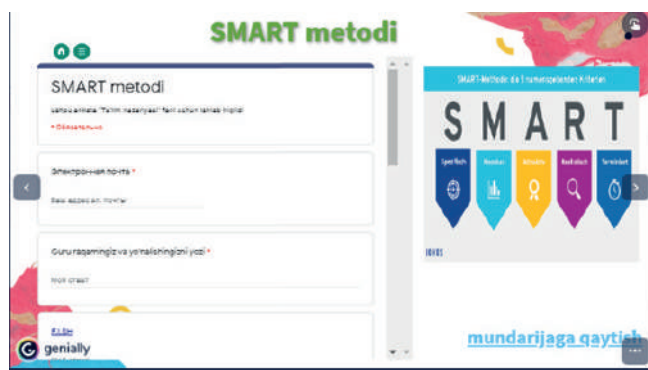
Hozirgi davr ta'lim taraqqiyoti uzluksiz ta'lim tizimining barcha bo'g'inlarida innovatsion faoliyatni ta'lim jarayoniga kirib kelishiga sabab bo'ldi. Zero, ta'limning xalqaro standartlarga mosligini ta'minlash va yuqori malakali kadrlarni innovatsion faoliyatga tayyorlash ta'lim jarayonini takomillashtirishga xizmat qiladi. Halqaro hamjamiyatda pedagogik innovatsiyalar global miqyosda ahamiyatli ta'lim-tarbiya jarayonlarida insoniyat uchun serqirra imkoniyatlar ochib bermoqda. Bunday innovatsiyalar ta'limni yanada rivojlantirishning asosiy yo'nalishini belgilaydi, shuningdek axborotlashgan jamiyatda ilmiy-texnika jadal rivojlanishi va buning hayotimizdagi aks etayotganligi bilan bog'liq bo'lgan ko'plab muammolarni hal etish imkoniyatini beradi.

Aqlli ta'lim yangi AKT orqali ta'limni o'zgartirishning eng ilg'or bosqichi hisoblanadi. Tadqiqotchilar doimiy ravishda ta'kidlaganidek, aqlli ta'lim, shubhasiz, ta'limni zamonaviy tezkor dunyo talablariga moslashtirishga va davom etayotgan texnologik inqilobdan omon qoladigan ta'lim tizimini yaratishga qaratilgan ta'lim tizimlarini modernizatsiya qilishning muhim istiqbolidir. Ko'pgina tadqiqotlar SMART treningining samaradorligi va jozibadorligini tasdiqlaydi [1]. Tegishli adabiyotlarni tahlil qilish intellektual ta'limni qo'llab-quvvatlovchi uchta asosiy pozitsiyani aniqlashga olib keladi:

1. Mobil texnologiyalar
2. Raqamli darsliklar
3. Bulutli texnologiyalar.

Mobil texnologiyalar SMART Learningning asosiy texnologiyasidir, chunki u o'quvchilarning shaxsiy xohishlariga ko'ra hamma joyda o'rganish strategiyasini ifodalaydi. Smartfonlar, planshetlar va boshqa ko'chma qurilmalardan foydalangan holda talabalar har qanday joyda, hatto an'anaviy maktab binosidan tashqarida ham o'quv topshiriqlarini bajarishlari mumkin. E. R. tomonidan olib borilgan tadqiqotlar. Syksom [2], ta'limda mobil qurilmalardan foydalanish ta'lim samaradorligini oshirishini ko'rsatadi.

Onlayn ravishda SMART metodidan foydalanish uchun esa rasmda keltirilgan shakilni to'ldirish va uni tekshirish uchun yuborish mumkin bo'ladi.

Ushbu dasturdan foydalanishning yana bir qulayligi shundaki undag har bir ma'lumot onlayn tartibda shakilantirilgan va bu nga agr o'qituvchi hohlasa ma'lumotlarni o'zgartirish, yangi ma'lumotlar qo'shish yoki olib tashlash, dizayn borasida ishlash imkoniyatini beradi. Lekin talabalar dasturdan foydalanish uchun o'sha bir marta tashlangan linkdan foydalanaveradilar. Dasturning bu imkoniyati testlardan foydalanishda hamqulay o'qituvchi hohlas tes yoki anketa so'rovnomasiga o'zgaish kiritish orqali kerakli savollarni osonlikka qo'shish yoki olib tashlashi mumki. Tizimning yana bir avzaligi shundaki unda aftomatik baholash va foydalanuvchularni ro'yhatga olish funktsiyasi ham mavjud, bu esa o'qituvchga ham o'quvchiga ham bir munha qulayliklar yaratadi

Talabalar bilimini nazorat qilishda “SMART” texnologiyalardan foydalanish metodikas mavzusini o'qitishda ishlab chiqilgan elektron resursning tajriba sinovida 48 ta talaba ishtirok etdi. Ular onlayn ravishda o'z telefonlaridan men tomonimdan dasturga kirish huquqini beruvchi link orqali kirib dasturdan fodalandilar va unda berilgan SMART metodidan onlayn foydalanish imkoniyatidan foydalanib ko'rdilar.

SMART ta'limining tuzilishi shunday qilib, biz "SMART Learning" tushunchasini talqin qilishning turli xil variantlari mavjudligini ta'kidlashimiz mumkin, ammo ularning umumiy jihatlari juda ko'p: SMART Learning axborot resurslari bilan boyitilgan va zamonaviy ta'lim texnologiyalariga kiritilgan o'quv jarayonining mustaqil, motivatsion, moslashuvchan modeli sifatida belgilanadi. Bundan tashqari, SMART Learning o'quvchilarning ta'lim olish usullarida paradigma o'zgarishini taklif qiladi. Talabalar va o'qituvchilar tarkibini moslashish qobiliyati juda muhim bo'lgan tez o'zgaruvchan dunyoga to'liq tayyorlash uchun zamonaviy aqlli texnologiyalardan foydalangan holda yaxlit o'quv jarayonini ta'minlashga qaratilgan.

Shu nuqtai nazardan, o'qituvchilar qanday baholanishini o'rganish maqsadga muvofiqdir. Kelajakda bunday yuqori texnologiyali echimlarni amalga oshirishda etakchi rolini hisobga olgan holda SMART-trening ta'limda, shuningdek, o'quvchilarda "SMART-ta'lim" yangi ta'lim paradigmasini shakllantirish bo'yicha o'z pozitsiyalarini bilib oling. Buning uchun biz o'qituvchilar va talabalarning qancha ekanligini baholash uchun tadqiqot o'tkazdik ta'lim tashkilotlarida SMART ta'limni joriy etish bo'yicha ishlar olib boriladimi yoki yo'qmi, aqlli ta'lim tushunchasi bilan tanish; o'qituvchilar va talabalarning SMART ta'limni joriy etishga munosabatini aniqlang va innovatsion ta'lim muhitining mavjudligi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Тихомиров В. П. Мир на пути Smart education. Новые возможности для развития // Открытое образование. 2011. № 3. С. 22-28. 7.
2. Glasswell K., Davis K., Singh P., McNaughton S. Literacy lessons for Logan learners: A smart education partnerships project // Curriculum Leadership. 2010. Vol. 31. № 8. P. 1-4.
3. Jang S. Study on Service Models of Digital Textbooks in Cloud Computing Environment for SMART Education // International Journal of U- & E-Service, Science & Technology. 2014. Vol. 7. № 1. P. 73-82. 11.
4. Kim B. H., Oh S. Y. A Study on the SMART Education System Based on Cloud and N-screen // Journal of the Korea Academia-Industrial Cooperation Society. 2014. Vol. 15. № 1. P. 137-143.
5. Middleton A. Smart learning: Teaching and learning with smartphones and tablets in post compulsory education [Электронный ресурс]. URL: <https://www.academia.edu/12512765/>
6. Smart_learning_teaching_and_learning_with_smartphones_and_tablets_in_post_compulsory_education (дата обращения: 21.08.2021).

COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING IN TEACHING ENGLISH

Berdikulova Shokhista Abdullayevna

Ferghana. Dangara district

29th school English language teacher

Tel: +998993684945

Annotasiya: The aim of this work is to explain the method of CLT. The paper can be used as a manual for English language teachers to teach English in communicative way.

Key words: CLT, teaching English, skills, accuracy, fluency

Millions of people today want to improve their command of English or to ensure that their children achieve a good command of English. And opportunities to learn English are provided in many different ways such as through formal instruction, travel, study abroad, as well as through the media and the Internet. The worldwide demand for English has created an enormous demand for quality language teaching and language teaching materials and resources. Learners set themselves demanding goals. They want to be able to master English to a high level of accuracy and fluency. Employers, too, insist that their employees have good English language skills, and fluency in English is a prerequisite for success and advancement in many fields of employment in today's world. The demand for an appropriate teaching methodology is therefore as strong as ever. Perhaps the majority of language teachers today, when asked to identify the methodology they employ in their classrooms, mention “communicative” as the methodology of choice. However, when pressed to give a detailed account of what they mean by “communicative,” explanations vary widely. Does communicative language teaching, or CLT, mean teaching conversation, an absence of grammar in a course, or an emphasis on open-ended discussion activities as the main features of a course? What do you understand by communicative language teaching? Communicative language teaching can be understood as a set of principles about the goals of language teaching, how learners learn a language, the kinds of classroom activities that best facilitate learning, and the roles of teachers and learners in the classroom. Let us examine each of these issues in turn. Communicative language teaching sets as its goal the teaching of communicative competence. What does this term mean? Perhaps we can clarify this term by first comparing it with the concept of grammatical competence. Grammatical Communicative Language Teaching Today 3 competence refers to the knowledge we have of a language that accounts for our ability to produce sentences in a language. It refers to knowledge of the building blocks of sentences (e.g., parts of speech, tenses, phrases, clauses, sentence patterns) and how sentences are formed. Grammatical competence is the focus of many grammar practice books, which typically present a rule of grammar on one page, and provide exercises to practice using the rule on the other page. The unit of analysis and practice is typically the sentence. While grammatical competence is an important dimension of language learning, it is clearly not all that is involved in learning a language since one can master the rules of sentence formation in a language and still not be very successful at being able to use the language for meaningful communication. It is the latter capacity which is understood by the term communicative competence. Communicative competence includes the following aspects of language knowledge:

- Knowing how to use language for a range of different purposes and functions
 - Knowing how to vary our use of language according to the setting and the participants (e.g., knowing when to use formal and informal speech or when to use language appropriately for written as opposed to spoken communication)
 - Knowing how to produce and understand different types of texts (e.g., narratives, reports, interviews, conversations)
 - Knowing how to maintain communication despite having limitations in one's language knowledge (e.g., through using different kinds of communication strategies)
- Our understanding of the processes of second language learning has changed considerably in the last 30 years and CLT is partly a response to these changes in understanding. Earlier views of language learning focused primarily on the mastery of grammatical competence. Language learning was viewed as a process of mechanical habit formation. Good habits are formed by having students produce correct sentences and not through making mistakes. Errors were to be avoided through

controlled opportunities for production (either written or spoken). By memorizing dialogs and performing drills, the chances of making mistakes were minimized. Learning was very much seen as under the control of the teacher. In recent years, language learning has been viewed from a very different perspective. It is seen as resulting from processes such as:

- Interaction between the learner and users of the language
 - Collaborative creation of meaning
 - Creating meaningful and purposeful interaction through language
 - Negotiation of meaning as the learner and his or her interlocutor arrive at understanding
 - Learning through attending to the feedback learners get when they use the language
- Paying attention to the language one hears (the input) and trying to incorporate new forms into one's developing communicative competence
- Trying out and experimenting with different ways of saying things.
- With CLT began a movement away from traditional lesson formats where the focus was on mastery of different items of grammar and practice through controlled activities such as memorization of dialogs and drills, and toward the use of pair work activities, role plays, group work activities and project work. The type of classroom activities proposed in CLT also implied new roles in the classroom for teachers and learners. Learners now had to participate in classroom activities that were based on a cooperative rather than individualistic approach to learning. Students had to become comfortable with listening to their peers in group work or pair work tasks, rather than relying on the teacher for a model.

They were expected to take on a greater degree of responsibility for their own learning. And teachers now had to assume the role of facilitator and monitor. Rather than being a model for correct speech and writing and one with the primary responsibility of making students produce plenty of error-free sentences, the teacher had to develop a different view of learners' errors and of her/his own role in facilitating language learning. Since the advent of CLT, teachers and materials writers have sought to find ways of developing classroom activities that reflect the principles of a communicative methodology. The principles on which the first generation of CLT materials are still relevant to language teaching today. To sum up, CLT can be seen as describing a set of core principles about language learning and teaching, as summarized above, assumptions which can be applied in different ways and which address different aspects of the processes of teaching and learning. Today CLT continues in its classic form as seen in the huge range of course books and other teaching resources that cite CLT as the source of their methodology. In addition, it has influenced many other language teaching approaches that subscribe to a similar philosophy of language teaching.

References:

1. Brumfit, Christopher (1984). *Communicative Methodology in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
2. Littlewood, W. (1981). *Communicative Language Teaching*. New York: Cambridge University Press.
3. Richards, Jack C., and Theodore Rodgers (2001). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Second Edition. New York: Cambridge University Press.
4. Richards, Jack C (2006). *Communicative Language Teaching Today*. New York: Cambridge University Press.

“TERMODINAMIKA” BO’LIMINI O’QITISHDA PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.

Fayziyeva Xolida Asadovna

Buxoro davlat universiteti Fizika-matematika
fakulteti Fizika kafedrası o’qituvchisi.
fayzievxolida7@gmail.com, tel:(90) 718-34-02.

Jamolitdinova Muharram Shavkat qizi

Buxoro davlat universiteti Fizika-matematika
Fakulteti 1-2 FIZ 19 guruhi talabasi

Annotatsiya: Bugungi zamonaviy dunyo ta’lim sohasidagi har bir detalga zamonaviy nigoh bilan qarashga undaydi. Shu jumladan har bir fanni o’z o’quv metodikasidan tashqari, unda zamonaviy innovatsion texnologiyalarni ham mujassamlashtirgan tarzda o’quvchilarga o’rgatish ayni kunlardagi dolzarb masalalardan biridir. Ushbu maqolada Fizika fanining dunyo hamjamiyatidagi ahamiyati va ushbu fanni o’quvchi- talabalarga o’rgatishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish haqida batafsil bayon etilgan.

Kalit so’zlar: termodinamika, yangi zamonaviy innovatsion texnologiyalar, korgazmali qurollar, aqliy hujum, klassik statistik fizika.

Fizika fanini o’qitishda o’qituvchidan malakali b’l’ish talab etiladi avvalambor. Termodinamik ish, issiqlik miqdori, issiqlik almashinuvi jarayonlari, solishtirma yonish issiqligi, termodinamikaning 1-qonuni va uning izojarayonlarga tatbiqi, issiqlik jarayonlarining qaytmasligi, termodinamikaning ikkinchi qonuni va turli xil temperaturaga ega b’lgan suyuqliklar aralashtirilganda ularning issiqlik miqdorlarini taqqoslashni o’rganish o’quvchilarga qiyinchilik uy’otishi tabiiy albatta. Ammo o’qituvchi darsni yangi pedagogik texnologiyalar, noan’anaviy dars o’tish metodikalari bilan o’quvchi, talabalarga tushunarli va sodda qilib, tushuntirib, ularning ongida jarayonning borishi shakllanishiga erishish lozim. Masalan, axborot vositalaridan foydalanish orqali, korgazmali qurollar orqali, bunda o’quvchilarning diqqati darsga t’la erishilgan b’l’adi va yana zamonaviy interfaol usullardan ham q’llasa b’l’adi. Aqliy hujum usulidan foydalanib ham guruhlariga b’linib, ball olishga intilish orqali, o’quvchilar qiziqib darsga sh’ngib ketishadi va bunda o’qituvchi oldiga q’yilgan vazifa bajarilgan hisoblanadi.

Issiqlik jarayonlarining qaytmasligini tushunish faqat o’quvchilarning tasavvur qila olishiga bog’liqligi sababli, o’quvchilarda tasavvur uy’otib, masalan korgazmali qurollar orqali o’quvchilar xayolida tasavvur hosil qilib o’qitganda o’quvchi va o’qituvchi oldiga qo’yilgan vazifa samarali amalga oshirilgan b’l’adi. Nafaqat termodinamiaka b’limini balki fizika fanini o’qitish jarayonida zamonaviy innovatsion texnologiyalardan foydalanish talabalarni mustaqil idrok etishga undaydi, mavzuni o’rganish uchun qiziqishni oshiradi. Kompyuter dasturini qo’llash orqali o’tilgan mashg’ulotlar oddiy mashg’ulotlardan ko’ra yaxshiroq samara beradi. Fizika fanini o’qitishda kompyuter dasturlaridan foydalangan holda, animatsiyali mashg’ulotlar olib borish o’qituvchi va tinglovchiga qulaylik yaratib, fizik jarayonlarning yuz berish mexanizmlari va bosqichlarini tushunib yetishda yaxshi samara beradi. Fizik jarayonlar mexanizmlarini, ularni ma’ruza, amaliy va ayniqsa tajriba mashg’ulotlarida namoyish etish va bu holatlarni kompyuter texnologiyalariga tayangan holda olib borish o’qitish jarayonida tinglovchilarga bilim berish va fan asoslariga doir ko’nikmalar hosil qilish samaradorligini oshiruvchi omillari bo’lib hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar r’yxati

1. SO Saidov, M.F Atoeva, X.A. Fayziyeva. Some actual issues of teaching modern physics in higher education. The American journal of applied sciences. psychology and education (2021) 58(1): 3542-3549 ISSN: 00333077
2. J.O. Arabov, X.A. Fayziyeva. General considerations on the methodology for solving problems in physics. Gospodarka i Innowacje. Volume: 22 | 2022. ISSN: 2545-0573.
3. S.O. Saidov, M.F. Atoeva, Kh.A. Fayzieva, N.B.Yuldosheva. The Elements Of Organization Of The Educational Process On The Basis Of New Pedagogical Technologies. The American Journal of Applied Sciences, 2(09). 2020, 164-169.
4. X.A. Fayziyeva . Modern pedagogical technologies of teaching physics in secondary school. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. 8 No. 12, 2020 Part III ISSN 2056-5852.
5. X.A. Fayziyeva. Fizika fanini o’qitishda yangi pedagogik texnologiyaelementlaridan foydalanish. “O’zbekistonda milliy tadqiqotlar: Davriy anjumanlar:” [Toshkent; 2022]

O'QISH DARSLARIDA QO'LLANILADIGAN METODLARNING O'QUVCHILAR KREATIV FIKRLASHIDAGI VAZIFASI

Vaisova Saboxat

Xorazm viloyati Gurlan tumani

37-maktab boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarning mantiqiy va kreativ fikrlashini o'stirishga xizmat qiluvchi metodlar tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: metod, pedagogic texnologiya, didaktika, o'yin, mashq, dars, kreativ.

Inson hayotida muhim ahamiyatga ega bo'lgan o'qish faoliyati barcha predmet darslarida amalga oshiriladi. Lekin o'qishga o'rgatish yo'l-yo'riqlarini o'qish metodikasi ishlab chiqadi. O'qish metodikasi kichik yoshdagi o'quvchilarning umum rivojlanishi, psixologiya, xususiy metodika sohasidagi yutuqlar asosida takomillashtirilib boriladi.

O'qish darslarining samaradorligi ko'p jihatdan ta'lim metodlarining to'g'ri tanlanishiga bog'liq. Binobarin, fanning o'zi kabi o'qitish metodlari ham doimiy rivojlanishda bo'ladi. Masalan, eski maktablarda o'qish quruq yod olish metodi asosida o'rgatilgan bo'lsa, hozir izohli o'qish asosida olib boriladi. Yod olish metodida matndagi so'zlarga izoh berishga, ma'nosini tushuntirishga, o'qilganni qayta hikoyalashga, umuman olganda, o'qishning ongli bo'lishiga mutlaqo e'tibor berilmagan. Ularda ko'proq to'g'ri talaffuz, qiroat bilan o'qish, ifodali o'qish nazarda tutilgan.

Ko'plab tadqiqotchilar ta'kidlashadiki, maktabdagi ta'limning eng asosiy vazifalaridan biri o'quvchilarda mantiqiy amallarni bajarish bo'yicha yetarli darajadagi ko'nikma va malakalarni shakllantirish, ularni turli mantiqiy fikrlash usullariga o'rgatish, mantiqiy bilimlar bilan qurollantirish, olgan bilimlarini o'quv va amaliy faoliyatlarda maqsadli qo'llashga o'rgatishdan iborat. Boshlang'ich sinf o'quvchilari tomonidan mantiqiy bilim va usullarni o'zlashtirish masalasi V.S. Ablova, Y.L. va T.K. Kamolova va boshqalarning ilmiy tadqiqotlarida o'rganilgan. Mazkur olimlarning tadqiqotlarida boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'qitishning to'g'ri tashkil qilinishi natijasida bolalar mantiqiy fikrlash bo'yicha ko'nikma va malakalarini (hususdan, sinflarga ajratish, umumlashtirish, o'z xulosalarini yetarli argumentlar bilan asoslash va h.k.) juda ham tez egallaydilar [1].

Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning yosh xususiyatlari, savodxonlik darajalari, shaxsiy tabiatlariga ko'ra didaktik o'yinlar orqali evristik suhbatlar loyihalashtirish asosidagi metodlar keng qo'llanilmoqda. Agar o'qitish jarayonida har bir o'quvchi o'zining o'zlashtirish imkoniyati darajasida topshiriqlar olib ishlaganida u yuqori sifat va samaradorlikni ta'minlagan bo'lar edi. Bunday holatni faqat tabaqalashtirgan ta'lim orqaligina amalga oshirish mumkin. Endi ta'lim jarayonlarini didaktik o'yinlar orqali amalga oshirish haqida fikr yuritamiz: Interfaol o'yinli metodlar o'quvchi faoliyatini faollashtirish va jadallashtirishga asoslangan. Ular o'quvchi shaxsidagi ijodiy imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish va rivojlantirishning amaliy yechimlarini aniqlash va amalga oshirishda katta ahamiyatga ega.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish muammosiga yondoshuvlar turlicha bo'lishga qaramay, tadqiqotchilarning asosiy qismi ta'lim jarayonida mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish quyidagilarni o'z ichiga oladi degan umumiy qarashlar mavjud: o'quvchilarda qaralayotgan predmetlarni qiyoslashga, ulardagi o'xshashliklar va farq qiluvchi xususiyatlarini aniqlashga o'rgatish; predmetlarning eng muhim va ikkinchi darajali xususiyatlarini ajratib olishga o'rgatish, o'quvchilarga predmetlarni tarkibiy qismlarga (analiz) bilish maqsadida ajratish, alohida tashkil etuvchi qismlarni yaxlit predmet sifatida birlashtirish (sintez) hamda bu jarayonda qismlar o'rtasidagi munosabatlarni aniqlashga o'rgatish; o'quvchilarga kuzatish va mavjud faktlar asosida to'g'ri xulosa chiqarish, bu xulosalarni tekshirish, ishonarli tarzda isbotlash, yolg'on mulohazalarni inkor qilishga o'rgatish; o'quvchilarning o'z fikr-mulohazalarini ma'lum bir tartib va ketma-ketlikda, asoslangan holda, bir-birini inkor qilmaydigan mulohazalar yordamida bayon qilishlarini nazorat qilish. Shunday qilib, mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish bevosita ta'lim jarayoni bilan bog'liq bo'ladi [2].

Turli o'yinlar davomida namoyon bo'ladigan boladagi mustaqillik asta-sekin tashabbuskorlikka, mulohazalar yuritishda erkinlikka aylanadi. Maktabgacha ta'lim maskanlarida ko'rsatilgan namunalarga taqlid, qoida va ko'rsatmalarga itoat qilish boshlang'ich sinf o'quvchilarida ruhiy

jarayonlarning ihtiyoirligi, hulqi va bilim olishga intilishida tashabbuskorlik hislari rivojlanadi. Bola o'yin vaqtida turli bir xil buyumlar o'rniga boshqalaridan foydalanishga o'rganadi. Buning oqibatida ularda tasvirlarni tushunish, asta-sekin tasavvur, ko'rgan narsalarini qandaydir vositalar yordamida tasvirlash hissi shakllanadi va rivojlanadi. Bu holat asta-sekinlik bilan bolalarda alomatli-belgili faoliyat ko'rsatishga (chizma, sxema, grafik, jadval va modellarni tahlil qilish, tushunish, o'qish, ishlash) aylanadi.

Boshlang'ichsinfo'qishdarslaridaasosanshe'rlar,masallar,ertaklar,hikoyalar,afsonalar,maqollar va topishmoqlar,ilmiy-ommabop asarlar o'qib o'rganiladi. Yuqorida ta'kidlangan metodlardan tashqari, boshlang'ich sinf o'qish darslarida zamonaviy pedagogik texnologiya usullaridan — Aqliy hujum, —Tarmoqlash, —Guruhlar bilan ishlash, —Blits texnologiyasil kabilardan ham foydalanish yaxshi samara beradi.

Shuni ta'kidlab o'tish kerakki, har bir darsda qanday metoddan foydalanish, darsda qanday usullarni qo'llash o'qituvchi tomonidan oldindan belgilab olinishi va puxta ishlab chiqilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abduroxmonova S. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy fikrlashini o'stirish orqali ijodiy nazorat ishlari samarasini oshirish yo'llari. «Zamonaviy dunyoda ilm-fan va texnologiya» nomli ilmiy-amaliy konferensiya.
2. Abdujalilova, S., Koraev, S. B. (2020). Талабалар илмий дунёкарашини шакллантиришда педагогик технологияларнинг ўрни. Academic Research in Educational Sciences, 1(4), 813-823.

ИНГЛИЗ ТИЛИ ДАРСЛАРИДА АКАДЕМИК ЛИЦЕЙ ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ НУТҚИЙ КОМПЕТЕНЦИЯСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ДОЛЗАРБ ПЕДАГОГИК МУАММО СИФАТИДА

Қобилжон Валиев,
НамДУ таянч докторанти

Аннотация: Мазкур мақолада академик лицей ўқувчиларининг инглиз тили дарсларида нутқий компетенциясини ривожлантириш долзарб педагогик муаммо сифатида талқин қилинади.

Калит сўзлар: академик лицей ўқувчилари, касбга йўналтириш, коммуникатив компетенция, нутқий компетенция.

Abstract: This article discusses the development of speaking competence of academic lyceum students in English language classes as an actual pedagogical problem.

Key words: academic lyceum students, guidance, communicative competence, speech competence.

Аннотация: В данной статье рассматривается развитие речевой компетенции учащихся академического лицея на занятиях по английскому языку как актуальная педагогическая проблема.

Ключевые слова: учащиеся академического лицея, руководство, коммуникативная компетентность, речевая компетентность.

Ўзбекистон Республикасидаги ижтимоий-иқтисодий, сиёсий ва илм-фан соҳаларидаги ижобий ўзгариш ҳамда ривожланишлар натижасида ўрта махсус, касб-ҳунар таълимининг мазмун-моҳияти янгиланмоқда. Бу эса мазкур таълим тизимида кичик мутахассисларнинг касбий тайёргарлик сифатини янада яхшилаш зарурлигини таъкидлайди. Мамлакатимизда кичик мутахассис кадрларга бўлган эҳтиёж ва талабларнинг содир бўлаётган жараёнларга таъсири, уларнинг касбий фаолиятга тайёргарлиги ва коммуникатив компетенциясига бўлган талабларнинг ошишини белгилаб берди. Бўлажак кичик мутахассислар ўз касбий фаолияти давомида турли характерга эга одамлар билан мулоқот қилишларига тўғри келади, чунки мулоқот касбий фаолиятнинг мустақил тури бўлиб хизмат қилади. Шунингдек, махсус тайёргарликларга эга бўлган бўлажак кичик мутахассислар хорижий тилларни ўрганишида жиддий қийинчиликларга дуч келмоқда. Бу эса уларнинг касбий ва коммуникатив компетенциясини ривожлантиришнинг жиддий муаммоларини ҳам келтириб чиқармоқда. Ўрта махсус, касб-ҳунар таълими тизимида мазкур қийинчиликларнинг олдини олиш мақсадида, бўлажак кичик мутахассисларнинг касбий ва коммуникатив компетенциясини ривожлантириш мақсадида бир қанча ижобий ишларни амалга оширилиши зарур ҳисобланади. Ҳозирги замон ўрта махсус, касб-ҳунар таълими ижтимоий ва касбий муаммоларни ўзи мустақил равишда ҳал этишга қодир, бир ёки бир нечта хорижий тилларда муомалага кириша оладиган малакали кичик мутахассисларни тайёрлашнинг оптимал йўллари топишга йўналтирилганлиги билан аҳамиятлидир. Юқоридагиларни инобатга олган ҳолда, “компетенция” тушунчасининг моҳиятидан келиб чиқиб, бўлажак касб эгаси ўзи учун етарли билим, кўникма ва амалий тажриба тўплагандан кейингина кўзланган мақсадларга эришиш мумкин.

Академик лицей ўқувчиларини касбга йўналтириб ўқитишда, коммуникатив компетенцияни ривожлантириш даврида уларнинг касбий коммуникатив компетенциясини ривожлантиришнинг когнитив ва фаолиятли компонентлари ҳамда хорижий тилларни ўргатишга қаратилган янги ёндашувлар назарда тутилади, хорижий тил касбий мулоқотнинг воситасига айланиб, тил ўрганишга бўлган қизиқиш янада ортади.

Академик лицей ўқувчиларини касбий фаолиятга йўналтириб ўқитишда уларнинг коммуникатив компетенциясини ривожлантириш жараёнида чет тилини ўрганиш ва ўргатиш етакчи ўрин тутди. Бунда академик лицей ўқувчилар мутахассислиги бўйича чет тилдаги соҳавий матнлар, касбга йўналтирилган керакли ахборот ва мутахассислиги бўйича терминлар, ўқитувчи ва ўқувчиларнинг академик ҳаракатчанлиги, турли илмий манба ва адабиётлардан хорижий муаллифлар келтирган маълумотларни мустақил фойдалана олиши, шунингдек, ахборотли ва коммуникатив қобилиятларга эга бўлишидир.

Академик лицей ўқувчиларининг коммуникатив компетенциясини ривожлантиришнинг ҳозирги босқичида хорижий тилларни касбга йўналтириб ўқитиш улкан аҳамиятга эга

бўлиб, у давлат таълим ўқув меъёрий ҳужжатларида ўз аксини топади. Таълим тизимини модернизациялаш шароитида академик лицей ўқувчиларининг касбий-ижодий тайёргарлиги муаммоси, касбий коммуникатив компетенциясини ривожлантириш жараёнида хорижий тилларнинг ролини ошиб бориши илмий тадқиқотимизнинг долзарблиги ва зарурлиги муҳим аҳамиятга молик эканлигини белгилаб берди.

Бизга маълумки, чет тиллар ўқитиш мазмуни ва уни амалга ошириш жараёни ўзаро боғлиқ ҳисобланиб, ҳозирги пайтда ўрта махсус, касб-ҳунар таълими тизимида чет тилини ўрганиш жараёнида бу муносабатларни амалга ошириш механизмлари етарли даражада очиқ берилмаган. Бу эса, ўқув материалларининг нотўғри мазмуни, уларни тақдим этиш усуллари ва ўқув фаолиятини ташкил этиш шаклларида етарли даражада самарали бўлмаган ўқитиш усулларида фойдаланишга олиб келиши мумкин. Академик лицей ўқувчиларининг “Хорижий тил” бўйича касбий коммуникатив тайёргарлиги жараёнида ўқув салоҳиятининг тўлиқ амалга оширилиши бир қанча сабабларга боғлиқдир:

ҳозирги кунга қадар, академик лицейларда хорижий тилларни ўқитишнинг мазмуни ва хусусиятлари, нутқ фаолиятининг турларига кам эътибор қаратилганлиги, хорижий тилларни касбга йўналтириб ўқитишнинг асосий ёндашувлари ушбу жараёни ташкил этишда педагогик шарт-шароитларни ривожлантиришга қаратилганлиги;

ўрта махсус, касб-ҳунар таълим тизимида ўқувчиларни чет тилларига ўргатишда ижобий тажриба тўпланган аммо, касбий ва соҳавий таълимни ривожланиш босқичида халқаро ва маҳаллий меҳнат бозори эҳтиёжлари асосида касбий таълимнинг асосий ва устувор йўналишларини аниқлашнинг кам ўрганилганлиги;

академик лицейларда хорижий тилларни ўқитиш учун мавжуд назарий асосланганлик даражаси етарлича эмаслиги, чет тилларини ўқитиш жараёнининг илмий-услубий тавсифлари етарлича ишлаб чиқилмаганлиги;

академик лицейларда билим олиш фаолияти ёки таълим тизими тажрибаси, касбий ва ижодий фаолият тажрибаси, ҳиссий ва қиймат муносабатлари тажрибаси кабилар хорижий тилларни ўқитишнинг асосий таркибий қисмлари ҳисобланади. Одатда, академик лицейларда инглиз тили ўқитувчилари фақат биринчи компонентга эътибор беришади. Шунинг учун ўқитиш усуллари нисбатан самарасиз ва ўқувчиларнинг ижтимоий тажрибани тўлиқ ўзлаштирилиши таъминламайди.

Бугунги кунда ўрта масус, касб-ҳунар таълимида хорижий тилларни ўқитиш муаммолари бўйича кўплаб ғоя ва тушунчалар мавжуд. Ўқитишнинг самарадорлиги паст, инглиз тили ўқитувчилари таълим муассасаси йўналишларини ҳисобга олмаган ҳолда, хориж тилларини ўргатишда ўз тажриба ва анъанавий ёндашувларидан фойдаланишга мажбур бўлиб, битирувчи ўқувчиларнинг хориж тилларни ўрганиши бўйича тайёргарлик даражасини сезиларли даражада камайтиради. Бўлажак кичик мутахассислар учун хорижий тилни ўрганишда зиддиятчилик ҳам, коммуникатив компетенциясини ҳам муайян даражадаги эҳтиёж ва бўлажак кичик мутахассисларни касбий тайёрлаш жараёни яхлит тизимининг мавжуд эмаслиги ва хорижий тилларни ўқитиш мазмунини ўзлаштириш учун етарли даражада касбий тайёрлаш тизимини ишлаб чиқилмаганлигидан иборатдир.

Мамлакатимиздаги академик лицейларда ўқувчиларни касбий ва соҳавий тайёргарлик жараёни ҳақидаги фалсафий, педагогик-психологик ва социологик ғояларни таҳлил қилишимиз натижасида унинг моҳиятини аниқлашга икки хил ёндашувни ажратиш мумкинлигини келтириб чиқаради. Биринчи ёндашув бу - шахснинг ривожланиши ва ўз-ўзини ривожланиши билан боғлиқлигини, иккинчиси эса, шахснинг маълум бир касбий фаолият тизимида қўшилиши билан ёки бошқача қилиб айтганда, бу фаолият тизимининг ўзлаштирилиши билан боғлиқдир.

Адабиётлар:

1. Qobil V. Analysis of exercises and assignments aimed at developing the oral speech competence of academic lyceum students in English lessons //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 12. –№. 5. – С. 420-432.

2. Valiev Q. METHODS OF DEVELOPING ORAL SPEECH COMPETENCE IN ENGLISH CLASSES //СОВРЕМЕННАЯ НАУКА: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, ДОСТИЖЕНИЯ И ИННОВАЦИИ. – 2022. – С. 165-167.

TEKNOLOGIYA DARSLARDA GAZLAMA BILAN ISHLASH TASHKIL ETISH

Xakimova Gulmira Shuxratjonovna

Ikromjonova Maxliyo Ikromjon qizi

Namangan viloyati Norin tuman

19-20 maktab texnologiya fani o'qituvchilari

996196187 gulmiraxakimovna@gmail.com

Annotatsiya: ushbu maqola texnologiya darslarida gazlama bilan ishlash bo'yicha ma'lumotlar berilgan bo'lib. U umumta'lim maktablarini texnologiyafani o'qituvchilariga metodik qo'llanma sifatida foydalanish tavsiya etiladi.

Kalit so'zlar: Gazlama, paxta, xomashyo, tikish, dehqonlar, chorvadorlar, tolali materiallari, tabiiy va kimyoviy, kiyim kechaklar, qizlar, o'g'ilbollar.

Texnologiya darslarida gazlamalarning asosan nimalarga muljallanganligini o'quvchilar bilishi va u bilan ularni tanishtirish, kiyim-kechak, turmushda buyumlardan namunalar ko'rsatish. Buyumlarni tayyorlashda, bajarishda foydalaniladigan asbob uskunalaridan qanday foydalanish kerakligini o'quvchilarga amaliy ko'rsatish bilan birga texnika xavfsizligiga rioya qilishni tushuntirish;

-Tayyor mahsulotni andozalar yordamida bichish, kiyib olish va tikish usullarini o'qitirish;

- Tayyor bichilgan qismlarni tikib biriktirish, chok usullarini amaliy ko'rsatish;

-O'quvchilar gazlamalar bilan ishlash, bichish, tikish tartib va uslublarini puxta o'rganganlaridan so'g'ina amaliy bajarishga o'tish. Mehnat ta'limi darslarida sanchiluvchi, qirkuvchi asbobuskuna borligini, hisobga olib, albatta, mehnat xaltasi tashkil qilishi kerakligini unutmaslik kerak. Chunki, birinchidan, mehnat xaltasiga maxsus cho'ntakchalarni, ignadonni, qaychidonni, turli iplar, gazlamalarni solib qo'yish imkoniyati bo'ladi. Ikkinchidan, mehnat darsiga kerak bo'ladigan narsalar har joga sochilmay, bir joyda, o'qituvchi shkaftida saqlanadi. Uchinchidan, o'quvchi mehnat darsiga to'la qatnashish imkoniga ega bo'ladi. Ba'zilar ko'tarib kelishgandan chuchibmi, unutib qoldirishi mumkin bo'lgan holatlarni oldini oladi. Ma'lumki, birinchi sinf o'quvchilari o'qituvchi rahbarligida o'z hayot tajribalarini ishga solib, gazlamalardan ichki kiyim, ko'ylaklar, palto va kostyumlar, turli bosh kiyimlari, dasturxon va yostiqlar, pardalar, sochiqlar va dastro'mollar, parashyutlar, divan, stullar uchun qoplamalar, poyabzal astarlari, bayroqlar, sumkalar tikilishini aniqlaydilar. Boshlang'ich sinf o'quvchilari o'qituvchining eng oddiy tajriba ishlaridan asta-sekin ravishda to'qimachilik tolalari, undan tayyorlanuvchi iplar va gazlamalar, turli gazlamalarning tayyorlanish xususiyatlari to'g'risida ko'p yangi va foydali ma'lumotlarni o'rganadilar. Shu tariqa o'quvchilarda to'qimachilik materiallari, ularning asosiy xususiyatlari va ishlov berish usullari to'g'risidagi bilimlar sayqal topa boshlaydi. Bular o'z navbatida esa bolalarda materiallarni bir-biridan farqlash, ulardan to'g'ri foydalanish va ishlov berish malakalari shakllanib boradi. Dastlabki texnologiya darslaridan e'tiboran bolalarda gazlamalarning tuzilishi va tayyorlash usullari bo'yicha ma'lumotlarga asta-sekin ega bo'lib boorish ehtiyojlari sezila boshlanadi. Eng oddiy mahsulotlarda gazlamalar va iplardan foydalanishning elementar masalalarni amaliy hal etishdayoq to'qimachilik tolalari va gazlamalar, ularning texnika, ishlab chiqarish va ayniqsa turmushda, kundalik hayotda qo'llanishi to'g'risida bo'lgan bilimlarni aniqlash va umumlashtirish zarurati paydo bo'ladi. O'quv dasturi o'quvchilarning xotirasini ikkinchi darajali ma'lumotlar bilan to'ldirish emas, balki, ularga tolali materiallardan tayyorlangan gazlamalar to'g'risidagi bilimni to'ldirish va tizimlashtirish ishlarini amalga oshirib borish kerak. Bunda to'qimachilik materiallari (tolalar, iplar, gazlamalar va trikotaj), ulardan foydalanish to'g'risidagi ba'zi ma'lumotlarni, o'quvchilar uyda olishini hisobga olish va esda tutish kerak. Qiz bolalar boshlang'ich ta'limdan keyingi sinflarda ham to'qimachilik materiallari bilan nazariy va amaliy tanishuvni davom ettirishi, o'g'illar esa bu materiallar bilan ishlashni III sinfda tugatishni aytish o'rinlidir. O'quvchilar to'qimachilik materiallari namunalarini ko'rib, ularning sifat xususiyatlari va ishlov berish hamda pardozlashning o'ziga xosligini aniqlashi muhim. Shuning uchun ham oddiy kuzatishlar va tajribalarni tashkil etilish maqsadli bo'ladi. Qaysiki bunday kuzatishlar va tajribalar o'quvchilarni bu materiallarni qog'oz, karton, fanera, metallik folga, plastmassa plyonkalar bilan taqqoslashga yo'naltirish uchun foydali bo'ladi. O'quvchilar e'tiborini u yoki bu materiallar va ulardan tayyorlangan mahsulotlarning qo'llanish sohasi va sharoitlariga qaratish lozim. Birinchi

sinf o`quvchilariga kiyim tayyorlash uchun materiallarni tanlash misolida gazlamalarning alohida xususiyatlariga asosiy talablardagi farqlarni ko`rsatish mumkin. Bu kiyimlarning, mavsumiy (yozgi, qishki va mavsumaro), uy kiyimi, ustki va ichki, sport kiyimi va hokazo bo`lishi, har bir gazlamalarni issiqlik himoyalash xususiyatlari, qalinligi, mustahkamligi, rangi va, albatta, narxi bo`yicha tanlay olish kerakligi o`quvchilarga tushuntirilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Texnologiya fanni o`qitish metodikasi Z.D. Rasulov Sh. H Quliyeva A.R Jo`rayeva Buxora-2020
2. Texnologiya fanni o`qitish metodikasi X. R. Sanaqulov D.P Xodiyeva Toshkent 2018
3. www.ziyonet

PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS OF CREATING A SMART ENVIRONMENT IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Yusupova Zamira Zaripovna

Senior Lecturer, Department of Information and Educational Technologies, TUIT,
Muhammad al-Khwarizmi
Phone: +998909337461

ABSTRACT: This article presents the issues of teaching students the content of SMART educational technology, which is one of the most popular educational methods, using a modern method.

KEY WORDS: Smart education, virtual audience, online teacher, technology.

Modern Decision No. PQ-4537 on measures for the establishment of schools, "Education in the field of information technologies" of the President of the Republic of Uzbekistan "On measures to further improve the system, develop scientific research and integrate it with industry", 06.10.2020 PQ-4851 and the strategy "Digital Uzbekistan - 2030" in order to successfully implement the future generation, together with modern technologies, the use of educational methods that correspond to modern and new world standards is being widely implemented, and many measures are being implemented in educational institutions, in particular, the use of modern ICT opportunities in the course of the lesson, in order to increase the level and content of lessons, modern methods and technologies are widely used. In this article, we will analyze the topic of electronic education, which is currently entering our educational system. We are sure that it is important to bring it up to standard.

At the modern stage of ICT development, there are needs that cannot be satisfied not only by classical educational technologies, but also by electronic education. At the same time, the transition from the e-learning system to Smart (intelligent, observational, dynamic) e-learning and Smart Education is underway. This concept embodies the comprehensive modernization of all processes in the field of education, as well as all methods and technologies used in this process. The concept of Smart forms technologies such as "smart board", "smart screen", and access to the Internet from any point along with it in the educational sector. Each of these technologies enables the content development process to be rebuilt, delivered, and updated. As a result, it will be possible to learn not only in the classroom, but also at home, at work, in public places, and at places of rest. In this case, active educational content comes into play as the main element that evaluates the educational process. Based on it, a single repository will be created that eliminates the barriers of time and space concepts.

According to E.H. Yusupov, smart for students is an environment for each study, individual educational environment, practical direction, independence in the development of knowledge, skills and development - skills that allow adaptation to the social environment, continuous education lim's smart, interdisciplinary, student-oriented educational systems (university, corporate training); customized curriculum, portfolio; collaborative learning technologies; multi-use automation; practitioner training it can be expressed by involving in the educational process. Therefore, the development (modernization) of the education system means that only the latest technological things, such as electronic boards, tablets, telephones, electronic books, smart desks, and computers, should be a suitable educational system for their consistent systematization, Smart education. necessary.

The use of this educational system provides great opportunities for creating new methods and styles in the educational process. Undoubtedly, this requires the teacher to work on himself in educational and research activities, and increases the students' knowledge activity and interests.

In short, as we live in the age of technology, we cannot imagine our every step, our daily life without them, including the education system. The electronic systemization of the education system, together with the acquisition of knowledge in the international framework, makes it possible to educate mature personnel who can meet world standards.

REFERENCES

1. V.P. Tikhomirov. Open education. Scientific and practical journal. Special edition - "Smart technology and education". 2011. No. 3. S. 22-28.
2. Shubina, I.V. Pedagogical design model for future specialists for SMART-obshchestva. Mir education - education in mire. 2015. No. 2 (58). S. 65–73.
3. Dneprovskaya, N.V. Basic concept of smart education. new technology. 2015. No. 6. S. 43–51.

MA'RUZA MASHGULOTLARINI TASHKIL ETISHNING PSIXOLOGIK OMILLARI

Yusupova Zamira Zaripovna,
Muhammad al-Xorazmiy nomidagi TATU
katta o'qituvchisi
Телефон: +998909337461

ANNOTASIYA: Bugungi kunda ta'lim tizimini sifatini yanada oshirish va dunyo standartlari darajasiga olib chiqishda ta'lim oluvchilarda motivasion qiziqishlarni shakllantirish dolzarb vazifa hisoblanadi. Mazkur maqolada ma'ruza mashgulotlari jarayonida talabalarda kreativ yonhashuvchanlikni oshirish, komputer savodxonligini yanada shakllantirish masalasi ochib berilgan.

KALIT SO'ZLAR: tizim, psixologik tushuncha, qonuniyat, prinsip, didaktika

XXI asrda informatsion texnologiyalarni shiddatli rivojlanishi ta'lim jarayonida kompyuter texnologiyari va internet tarmog'idan unumli foydalanishda savodxonlikni yanada muntazam oshirish masalasini qo'yimoqda.

Hozirgi kungacha psixologik bilimlarning manbai xisoblangan darsliklar va o'quv qo'llanmalarni mazmun mohiyatini yangi manbalar bilan boyitish oliy ta'lim muassasalaridagi talabalarni psixologik tushuncha, qonuniyatlar, metodlar va prinsiplarni ilmiy mohiyatini o'zlashtirishlariga asosiy vosita hisoblanadi. Oliy ta'limda bo'lajak o'qituvchilarning psixologik tayyorgarligi ularning ongi, tafakkuri va xotirasida psixologik tushuncha, qoida va prinsiplarning shakllantirish bilan bog'liq. Bu jarayon juda murakkab bo'lib, har bir o'quv mashg'ulotida talaba o'z psixologik lug'at daftarida bir necha psixologik tushuncha va atamalarni ajratgan holda ma'nosini daftarda yozadi. Natijada bu bilimlar va atamalar talaba ongiga chuqur singan holda xotirasida u'zoq vaqt saqlanadi. Psixologik adabiyotlar materiallari asosida ilmiy psixologiyaga doir nazariy masalalarni birgalikda frontal tarzda muhokama qilinadi. Studentlarga o'tilgan mavzularga doir bilimlari, yozgan referatlari, maruzalari muxokama qilinadi. Laboratoriya mashg'ulotlarida studentlar bilan psixologik qonuniyatlarni aniqlashga doir o'tkazilgan amaliy tajribalar orqali ularning psixik xodisalarga tegishli nazariy bilim va tushunchalarni amaliy jixatdan tahlil qilinadi.

Oliy ta'lim muassasalarida taraqqiyot tajribasi shuni ko'rsatadiki, munozarali o'quv jarayonini tashkil etish bugungi davrning asosiy usuli ekanligini tamomila tasdiqladi. Munozarali o'quv mashg'ulotlarining asosiy vazifasi talaba bilimlarining kerakli sohaga yo'naltirib ma'lum fanning yutuqlari, bu fanning echilgan, echilayotgan muammolari bilan tanishtirish va kelgusida u soxalarni mustaqil o'rganishga tayyorlashdan iboratdir. Munozara jarayonida bilimlarni umumlashtirib berish va bilim asoslarini umumlashgan holda egallashning tejamli usulidir. O'quv kursi og'zaki bayon etilganda ko'pchilik talabalar materiallarning asosiy mazmunini osonroq tushunib uning maniqiy tuzilishini, undagi isbot dalillarni yengilroq o'zlashtirib oladilar.

Munozaraga qo'yiladigan talablar quyidagilardir:

1. Didaktika talablari: munozarani ilmiyligi, tarixiyligi, izchilligi, tushunarligi va to'laligi.
2. O'qituvchining bayon etishdagi nutqiga qo'yiladigan talablar.
3. Ko'rgazmalilik, texnika vositalaridan foydalanish.

Fanning talabalar tomonidan mustahkam o'rganishlari uchun qiyin bo'ladigan ayrim qismlari va ayrim mavzulari bo'yicha munozara o'qilganda o'qituvchi eng qiyin materialni osonroq va tushunarli qilib bayon etgan holda talabalarga yordam beradi.

Maruzalarni yangi pedagogik texnologiyaga asoslanib bir necha shaklda tashkil etish mumkin. Pedagogik texnologiya – bu o'qituvchi tomonidan o'qitish vositalari yordamida o'quvchilarga ta'sir ko'rsatish va bu faoliyat maxsuli sifatida ularda oldindan belgilab olingan shaxs sifatlarini shakllantirish jarayoni deb ta'riflash mumkin. O'qituvchi talabani «o'qitishi» emas, «o'qishga o'rgatishi» kerak, o'qitishning reproduktiv usuliga evristik yondoshish kerakki, toki talaba har bir darsda o'zining «yangiligini» kashf etsin. Pedagogik texnologiyaga asosan, o'qitishning an'anaviy – monologik usulidan voz kechib, «interaktiv» usul – ya'ni o'qituvchi va talabaning hamkorligiga asoslangan faol usullar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

Ta'lim jarayonida imkon qadar kompyuter texnikasidan samarali foydalanish lozim. Talabalar kompyuter texnikasidan mustaqil foydalanishi natijasida erkin fikrlashni o'rganishi orqali mantiqiy

fikrlari rivojlanadi. Pedagogik jarayonni tashkil etishga yangicha yondoshish talabalar faoliyatini, mustaqil va ijodiy fikrlashini faollashtiradi.

Maruzalarni quyidagi shakllarda tashkil etish mumkin:

1. Maruza – konferentsiya tipidagi dars.
2. Muammoli ta'lim.
3. Maruza – munozara.
4. Kompyuterlashgan ta'lim (maruza matnlarining kompyuter nusxasi)
5. Masofali o'qitish.
6. Internet tizimidan foydalanish.

Maruzalarni bir necha xil usulda, ya'ni aralash usulda tashkil etgan maqsadga muvofikdir.

Bunda:

1. Talabani mustaqil fikrlashi rivojlanadi.
2. Muammolarni hal etishda har bir talabani mas'uliyati oshadi.
3. Talabani og'zaki va yozma nutqi rivojlanadi.
4. Mavzularni yaxshi esda olib qolishga yordam beradi.
5. Ilmiy – nazariy tushunchalarni o'zlashtiradi.
6. Talaba mustaqil ravishda savollar to'zishga urganadi va x.k.

Leksiya – konferentsiya tipidagi dars – ta'lim tarbiyaviy xarakterga ega bo'lishi lozim – ya'ni ta'lim orqali talabalarda dunyoqarashni tarbiyalash, hayotiy muammolarni hal etishga tayyor bo'lish ruhida tarbiyalash, ishlab chiqarishga, pedagogik faoliyatga tayyorlash kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. SH.S.Shodmonova va boshqalar. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Darslik T.- 2019y
2. X. I. Ibragimova va boshqalar. Pedagogik psixologiya. O'quv qo'llanma, T.- 2010y.
3. O'.Tolipov, D.Ro'zieva Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. O'quv qo'llanma, T., 2019y.

БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИДА МОДЕЛЛАШТИРИШ КЎНИКМАСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ТОПШИРИҚЛАРНИ ЕЧИШДАГИ АСОСИЙ ОМИЛ СИФАТИДА.

Сабиров Сардор Жуманазарович
Урганч давлат университети
мустақил тадқиқотчиси

Resume: In this article, the theoretical foundations for the formation of modeling skills in primary school students are based on the fact that from a pedagogical point of view, it is the main factor in the easy and convenient implementation of the tasks offered to students.

Таянч сўзлар: Моделлаштириш, модел, топшириқ, функция, тушунча.

Замонавий илмий билиш назариясида мақсадларга эришиш воситаси хизматини бажариб келган ва бажараётган усулларнинг бири – моделлаштиришдир. Мазкур усул замонавий фаннинг барча соҳаларида билиш усули сифатида қўлланилади. Яъни, ҳозирги вақтда моделлаштириш методининг инсон фаолиятининг ҳар қандай соҳасида у ёки бу даражада қўлланилмаслигини тасаввур қилиш қийин. Мазкур усул объектив дунёдаги нарса ва ҳодисаларни бевосита ўрганиш мумкин бўлмаган ва ўрганиш объекти мураккаб бўлган пайтларда самарали илмий восита ҳисобланади.

Л.М.Фридман [1] томонидан таълим жараёнидаги моделнинг қуйидаги функциялари ажратиб кўрсатилган:

илмий моделларни ўрганиш;

моделлар мавжуд бўлмаган ёки мавжуд моделлари ўқув жараёни учун ноқулай фанларга хос моделлар ва тушунчаларни қуриш;

ҳаракатларнинг асоси ва йўналишларини ифодаловчи моделлар доирасида ҳаракат формулалари ва алгоритмларни яратиш;

билимларни умумлаштиришга хизмат қиладиган моделлардан фойдаланиш;

тақдим этилаётган маълумотларни татқиқ этувчи тушунчаларни ўрганишга оид ишларни режалаштириш;

мантикий фикрлаш ҳамда эсда сақлаб қолишни осонлаштирадиган ўқув материални моделлаштириш.

А.Б.Воронцов ҳам моделларнинг бир қатор функцияларини ажратган:

моделнинг ўрганилаётган объектни нарса-буюм, чизма ва белгилар шаклида ифодалаш орқали улар ҳақида тасаввур ҳосил қилиш;

моделлар ва муносабатларни қайта яратиш орқали уларни табиий кўринишда ўрганиш учун шароит яратиш;

хусусий масалалар тизимини ечиш моделларини амалга ошириш орқали ўқув предметида хос ҳаракатларни бажариш.

Н.А.Терешин эса моделлаштиришнинг ўзига хос дидактик функцияларини ажратиб кўрсатган:

1. Билиш функцияси. Билиш функциясининг мақсади ўрганилаётган объектни билиш тимсолини ажратишни талаб қилади. Бундай шаклланиш мунтазам тарзда оддийдан мураккабга ўтиш жараёнида амалга ошади.

2. Ўқувчилар фаолиятини бошқариш функцияси. Моделлаштириш предметли характерга эга бўлиб, шунга кўра йўналтирувчи, назорат қилувчи, коммуникатив ҳаракатларни қамраб олади. Йўналтирувчи ҳаракат таркибига ўрганилаётган вазиятга мос келадиган чизмаларни яратиш, шунингдек, уларга қўшимча қисмларни киритиш кабилар қиради. Назорат қилувчи ҳаракатлар дарсликка киритилган чизма ва расмларни қиёсий таҳлил қилиш жараёнида йўл қўйилган камчиликларни аниқлаш имконини беради. Коммуникатив ҳаракатлар ўқувчилар эришган натижаларни аниқлаш ва уларни тадқиқ қилишдан иборат. Ўқувчилар ушбу ҳаракатларни бажариш жараёнида модел ифодалаган жараён ёки ҳодисаларни атрофдагилар, синфдошлари ёки ўз-ўзига тушунтириш, изоҳлаш кўникмасига эга бўладилар.

3. Интерпретациялаш (шарҳлаш, изоҳлаш) функцияси. Айни бир объектни турли моделлар ёрдамида ифодалашни англатади. Ушбу моделлардан ҳар бирини ўрганишга унинг интерпретацияси сифатида қаралади. Алоҳида аҳамиятга эга бўлган объектларга

турли нуктаи назардан ёндошган ҳолда уларнинг интерпретациясини бериш лозим. Чунки бундай интерпретация объектни турли томондан ёндошган ҳолда билиш имконини беради.

Н.А.Муртазина ўз тадқиқот ишида моделлаштиришнинг қуйидаги функцияларини аниқлашга ҳаракат қилган:

«Намойиш қилиш функцияси. Ўқувчи топшириқ матни билан танишиш жараёнида модел ёрдамида олган маълумотларини намойиш қилади. Бунинг натижасида ўқувчи объектнинг ички таркиби ёрдамида ташқи таркибини аниқлайди, бунда ўқувчиларга матндаги сўзлар қўмаклашади. Шунингдек, масалалар шартини тадқиқот ҳамда ўрганиш объекти сифатида намойиш қилишга эришадилар».

«Тушунтириш функцияси. Ўқувчи ўзининг илгари ўрганган тушунчалар ҳақидаги тасаввурларини ва улар орасидаги алоқадорликни аниқлашга ҳаракат қилади. Бу бошланғич синф ўқувчиларининг бир типдаги топшириқларни ечишга ўрганиб қолишларини бартараф этиб, турли-туман масалаларни ечишга оид тажрибаларини кенгайтиришга хизмат қилади».

«Башорат қилиш функцияси. Ўқувчи масалалар ҳақидаги ўзлаштирган билимларини умумлаштиради ва баҳолайди, масаланинг шартидан тўплаш ва қайта шакллантириш воситаси сифатида фойдаланади. Бу турлича таркибдаги моделларга таянган ҳолда изланиш ва мақбул ечимларни топиш учун имконият яратади».

«Эвристик функция. Модел устидаги фаол фикрий амалий фаолият натижасида ўқувчилар топшириқларни бажариш учун илгари етарли бўлмаган усуллар ва маълумотларни излаб топадилар. Бунинг натижасида ўқувчилар моделлаштиришнинг янги, бетакрор усуллари ва йўллари излаб топадилар. Натижада бошланғич синф ўқувчиларида шу турдаги бошқа топшириқларни бажариш имконияти туғилади. Шунингдек, бошланғич синф ўқувчиларида топшириқларнинг дастлабки шартига асосланган ҳолда уни бажаришга оид умумий қўникмалар шаклланади».

Моделлаштириш жараёнида қўлланиладиган қўникмалар мавжмуи топшириқларни ечиш жараёнининг ички таркибий тузилишини ифодалайди. Ушбу мажмуанинг асосий бирлигини модел ташкил этади. Моделлар ўқувчиларнинг фикрий ҳамда амалий фаолиятлари маҳсулидир. Моделлар қўникмалар мажмуининг алоҳида ажратиб олинган таркибий қисми ҳисобланади. У ўқувчиларнинг топшириқларни ечишдаги қийинчиликларни баратараф этишларига қўмаклашади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Фридман Л.М. Наглядность и моделирование в обучении/ Л.М. Фридман - М.: Знание, 1984. - с.25 - 55.
2. Бошланғич таълим концепцияси. // тузувчилар:п.ф.д, проф. Р.Г.Сафарова, п.ф.д., проф. Б.С.Абдуллаева, физ.-мат.ф.н. А.Д.Баҳромов, Н.Т.Ахмедова, Ф.И.Юсупова.- Т.: РТМ, 2015 йил.
3. Ходжаев Б.Х., Уразова М.Б. Интеллект-карты как фактор развития профессиональной компетентности будущих учителей: Материалы Международной научно-практической конференции. – Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский государственный университет, 2015. – С. 137–139.

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН: ИННОВАЦИЯ, ФАН ВА ТАЪЛИМ 10-ҚИСМ

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусахҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 28.02.2023

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000